

SECCIÓ DE SENDERS

AE TALAIA

RUTA DE LES ERMITES GR-176

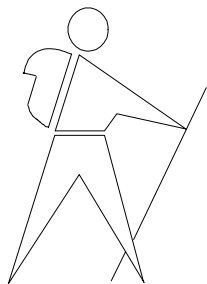
3a Etapa : SANT ESTEVE DEL PUJOL DE PLANÈS – SANT MARTÍ DE BALAGUER
SANT JOAN DE MONTDARN – SANT MIQUEL DE FENOGEDELL
SANT SADURNÍ DE FENOLLET – EL ROSERET – SANT MARÇAL DE PUIG-REIG

10 de febrer de 2008

HORARI PREVIST

Sortida de la Plaça de l'Estació de Vilanova i la Geltrú.	6 h
Montmajor. Esmorzar.	8 h 15 min
Sortida cap a la Casanova.	8 h 45 min
La Casanova (carretera). Inici de l'excursió.	9 h
Sant Esteve del Pujol de Planès. Reagrupament.	9 h 15 min 9 h 25 min
Sant Martí de Balaguer. Reagrupament	10 h 10 min 10 h 30 min
Sant Joan de Montdarn. Reagrupament.	10 h 50 min 11 h
Sant Miquel de Fenogedell. Reagrupament.	11 h 55 min 12 h 05 min
Sant Sadurní de Fenollet. Reagrupament.	12 h 45 min 13 h
Sant Marçal de Puig-reig. Reagrupament	13 h 50 min 14 h
Serradora Boix. Sortida cap a Puig-reig	14 h 15 min
Puig-reig. Dinar i visita.	14 h 30 min
Sortida cap a Vilanova i la Geltrú.	17 h
Vilanova i la Geltrú.	19 h

Vegeu les notes al final de la descripció del recorregut

SECCIÓ DE SENDERS

AE TALAIA

RUTA DE LES ERMITES GR-176

3a Etapa : SANT ESTEVE DEL PUJOL DE PLANÈS – SANT MARTÍ DE BALAGUER
SANT JOAN DE MONTDARN – SANT MIQUEL DE FENOGEDELL
SANT SADURNÍ DE FENOLLET – EL ROSERET – SANT MARÇAL DE PUIG-REIG

10 de febrer de 2008

DESCRIPCIÓ DE L'ETAPA

Horari Parcial	Horari Total	Distància (km)
-------------------	-----------------	----------------

0:00	0:00	0,000
------	------	-------

Bifurcació (640 m).- Es deixa la carretera i es va a la dreta per una pista a l'est. Passats uns 100 metres, en una bifurcació, es va a l'esquerra.

0:05	0:05	0,360
------	------	-------

Bifurcació (635 m).- S'arriba en una pista i es baixa per ella a la dreta; passats uns 100 metres, en una bifurcació, es va a la dreta de pla.

0:07	0:12	0,970
------	------	-------

Sant Esteve del Pujol de Planès (630 m).- Es deixa l'ermita a l'esquerra i se segueix per la mateixa pista.

0:02	0:14	1,070
------	------	-------

Bifurcació (625 m)(Pal indicador).- Es deixa la pista i es va a l'esquerra per un corriol que baixa. Més endavant es travessa una pista i es continua la baixada fins arribar en una pista ampla que se segueix a la dreta.

0:10	0:24	1,705
------	------	-------

Riera de Navel (525 m).- Bifurcació. Es deixa la pista i es travessa la riera a gual. Es passa a frec d'unes runes, que es deixen a l'esquerra, i es va per una pista. A un nivell més alt i a la dreta es pot veure el conjunt dels absis romànics de Sant Esteve. Passats uns 400 metres, en una bifurcació, se segueix la pujada a l'esquerra. Més endavant se'ns uneix un camí per l'esquerra.

0:25 0:49 3,275

Coll i bifurcació (645 m).- Se segueix la pista de la dreta en pujada. Bona panoràmica de les serres meridionals del Berguedà.

0:08 0:57 3,820

El Balaguer (690 m).- A la dreta es deixen la casa i el turó amb l'ermita de Sant Martí al seu cim. Se segueix per la mateixa pista; més endavant, a la dreta, es deixa un accés a la casa.

0:04 1:01 4,110

Bifurcació (685 m).- Es deixa la pista i es baixa cap a l'esquerra, nord, per un corriol. Passats uns 75 metres es travessa un camí ample i es continua la baixada.

0:02 1:03 4,220

Cruïlla (670 m).- Es creua una pista i es baixa recte per un corriol.

0:02 1:05 4,360

Bifurcació (645 m).- Es va cap a la dreta per una pista.

0:02 1:07 4,480

Riera i bifurcació (625 m).- Es va per la pista de la dreta que puja, es traspassa i es baixa; en arribar a la pista es va cap a la dreta vers l'església de Sant Joan.

0:09 1:16 5,070

Sant Joan de Montdarn (650 m)(Pal indicador).- Carretera de Montmajor a Viver. Punt de confluència amb el GR-179, que per l'esquerra prové de Berga i cap la dreta va vers Casserres. Es creua la carretera i s'arriba a l'església.

Es deixa l'església a la dreta i es baixa per una pista.

0:01 1:17 5,160

Bifurcació (645 m).- Es deixa la pista que va al cementiri a la dreta i es va recte per un camí que davalla.

0:03 1:20 5,380

Bifurcació (630 m).- Es deixa el camí i es va cap a l'esquerra per un corriol que baixa pel bosc i després pel llit del barranc.

0:06 1:26 5,825

Barranc (590 m).- Es travessa a gual i es puja per una pista en direcció est.

0:02 1:28 5,940

Bifurcació (590 m).- Es deixa la pista que puja i es va cap a l'esquerra per un camí de pla.

0:05 1:33 6,350

Bifurcació (570 m).- Es deixa el camí i es baixa cap a l'esquerra per un corriol; en arribar en una pista es va a l'esquerra i es creua la riera a gual.

0:02 1:35 6,445

Riera de Merola (560 m).- S'arriba en una carretera i es va per ella cap la dreta; més endavant es deixa cal Barraler a l'esquerra i després cal Mestre a la dreta.

0:14 1:49 7,445

Bifurcació (605 m).- Es deixa la carretera i es va cap a la dreta per un corriol que baixa.

0:07 1:56 7,910

Bifurcació (615 m).- S'arriba en una pista pavimentada dalt de la carena; es va cap a la dreta uns metres i es torna a girar cap a l'esquerra per un corriol.

0:02 1:58 8,020

Bifurcació (605 m).- S'arriba en una pista i es va de pla cap a l'esquerra.

0:03 2:01 8,275

Bifurcació (615 m).- S'arriba en una carretera i se la segueix cap a la dreta. Passats uns 100 metres es deixa i es va cap a la dreta per una pista.

0:07 2:08 8,830

Bifurcació (610 m).- Es va cap a l'esquerra vers la casa i es passa pel mig de les instal·lacions, es deixa una bassa quadrada a la dreta.

0:04 2:12 9,115

Sant Miquel de Fenogedell (605 m).- Es deixa l'ermita a l'esquerra i, en una bifurcació, es va cap a l'esquerra. Passats uns 80 metres (Pal indicador) es deixa la pista que va vers la casa i es baixa cap a l'esquerra per un camí que després es difumina; es va per entre camps, **atenció als senyals!** Després el camí es fa més evident.

0:12 2:24 9,825

Riera Canadell (530 m).- Es travessa la riera a gual i se segueix una pista cap a la dreta, nord-est; es travessa una altra riera i es puja per un corriol.

0:02 2:26 9,955

Bifurcació (560 m).- Es va cap a l'esquerra i es puja per un corriol; a la dreta, s'hi poden veure un salt d'aigua i un gorg de la riera Canadell. Passats uns 70 metres es troba una bifurcació; es va cap a la dreta de pla.

0:04 2:30 10,155

Bifurcació (560 m).- Es puja pel camí de l'esquerra; més endavant el camí passa a ser una pista i es deixa una pista a l'esquerra; es va de pla i es veu una bassa a la dreta.

0:11 2:41 10,965

Bifurcació (565 m).- Davant de la bassa es va per una pista a l'esquerra. A uns 50 metres, en una bifurcació, es va cap a la dreta per una pista i es creua la riera

0:04 2:45 11,235

Bifurcació (575 m).- Pista asfaltada a Sant Sadurní de Fenollet; es va cap a la dreta i es travessa el tàlveg.

0:06 2:51 11,650

Sant Sadurní de Fenollet (600 m).- Es deixa l'església a la dreta i se segueix per la carretera.

0:13 3:04 12,475

Bifurcació (645m)(Pal indicador).- Es deixa la carretera i es va vers la dreta per una pista.

0:02 3:06 12,585

El Roseret (645 m).- Es deixa la petita ermita a l'esquerra.

0:03 3:09 12,800

Cruïlla (640 m).- Es deixa una granja a la dreta i es va per la pista de l'esquerra.

0:04 3:13 13,040

Bifurcació (630 m).- Es deixa la pista i es baixa cap a l'esquerra per un corriol; més endavant es veu un camp i se segueix una pista uns metres, se la deixa per anar vers l'esquerra per un camí que és una dreuera. En tornar a la pista es va cap a l'esquerra i es travessa un tàlveg.

0:08 3:21 13,655

Bifurcació (605 m).- S'arriba en una pista i es va per ella cap a la dreta.

0:05 3:26 14,000

Casa (610 m).- La casa queda a la dreta del camí; se segueix per la pista.

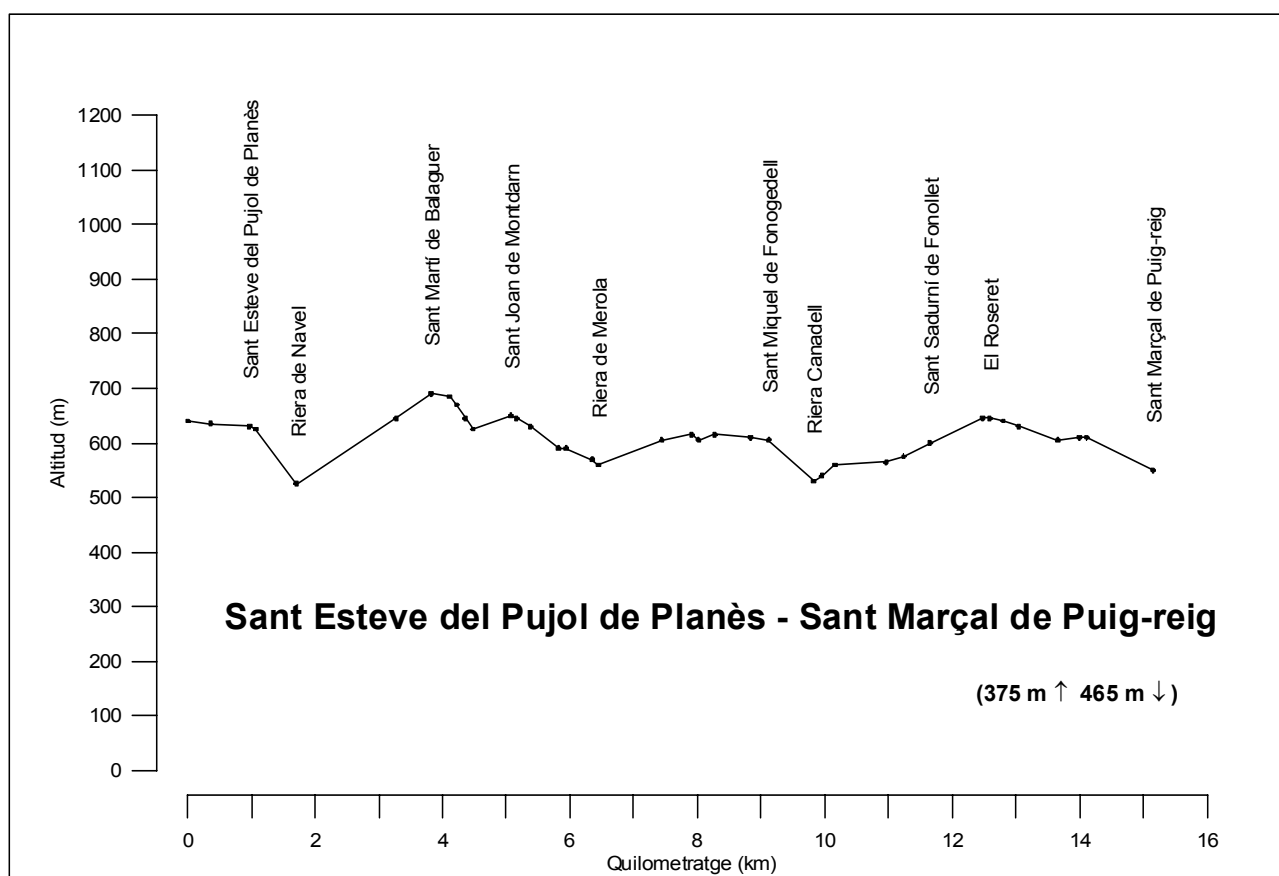
0:01 3:27 14,105

Bifurcació (610 m).- Es va cap a l'esquerra. Més endavant es deixen una pista i un camí a l'esquerra.

0:11 3:38 15,145

Riera de Sala (550 m).- Arribem a la carretera BV-4131; a l'esquerra hi ha l'ermita de Sant Marçal de Puig-reig.

En aquest punt finalitzem l'etapa. Per anar a trobar l'autocar haurem de seguir la carretera cap a la dreta uns 400 m tot baixant fins arribar a la serradora Boix.

Notes.-

- ** Esmorzarem a Montmajor. Dinarem a Puig-reig; hi ha restaurants.
- ** Els reagrupaments venen condicionats per les ermites i això fa que siguin més freqüents del que és habitual. Per altra banda, el seu nombre (sis) fa que el temps total de l'excursió hagi augmentat per la qual cosa l'hora de sortida s'ha hagut d'avançar. Tenint en compte que els retards normalment s'incrementen a l'hora de fer els reagrupaments es demana que aquesta vegada, més que mai, es respecti l'horari previst.
- ** Tingueu en compte que l'organització sempre **pot modificar aquesta previsió** d'horari en funció de com es vagi desenvolupant l'etapa (Condicions meteorològiques, retards o avançaments imprevistos, etc).
- ** Si us plau, sigueu puntuals, respecteu els reagrupaments i **vigileu que hi sigui tothom**.
- ** Intenteu seguir els horaris previstos, és a dir, **no correu ni aneu massa LENTS !!**
- ** **Atenció:** La Secció de Senders disposa d'un telèfon mòbil (**680102567**). Per a qualsevol comunicació amb la Secció el dissabte abans de l'excursió o el mateix diumenge **utilitzeu només** aquest telèfon. (Els dissabtes de 14h a 16h i el diumenge a partir de mitja hora abans de l'hora prevista per a la sortida).

SANT ESTEVE DEL PUJOL DE PLANÈS

Se sap que des de la seva construcció, aquesta església estava lligada al domini del monestir de Santa Maria de Serrateix. L'any 983, el comte Oliba Cabreta de Cerdanya, confirmà les donacions que havien fet Ató i Riquilda al dit monestir, consistent en l'honor del Pujol sobre el castell de Montmajor.

La primera notícia documentada sobre l'església és, però, del segle XII; l'any 1183 Solextendis féu llegats testamentaris a favor de l'església monacal de Serrateix i també a Sant Esteve del Pujol de Planès. El 1312 se sap que era parròquia.

A l'edat moderna l'església va quedar sota influència de la casa ducal de Cardona, formant part de la seva batllia. Al segle XVIII continuava sent parròquia. Actualment depèn de la parròquia de Sant Sadurn de Montmajor.

L'edifici fou modificat al segle XVII, però encara es pot veure l'estructura romànica, que originàriament era d'una nau rematada cap a llevant per un creuer d'on sorgeixen tres absis semicirculars, disposats sobre un bancal rocós. L'estructura del cimbori es manté, però molt modificada.

La part més vistosa del temple és la capçalera, on hi ha un absis central, de planta semicircular, flanquejat per dues absidioles, també semicirculars i més petites; totes tres tenen decoració llombarda. Les dues absidioles posteriorment van ser sobrealçades per arribar a la mateixa alçada que la nau principal.

Al compartiment central de l'absis principal, hi ha una finestra de doble esqueixada, coberta amb un arc de mig punt adovellat, sobre el qual n'hi ha un altre d'extradossat, a manera d'arquivolta. A cada absidiola hi ha una finestra de doble esqueixada coberta amb un arc adovellat de mig punt. Sembla que la porta principal es devia obrir al lloc de l'actual, feta el 1621.

Tot i que l'interior està recobert amb guix decorat amb pintures, es pot intuir que la nau principal i el transepte estaven coberts amb volta de pedra de mig punt, amb una cúpula semiesfèrica a l'intersecció. Es pot dir que l'obra primitiva romànica s'adapta a les formes del primer romànic o llombard, del segle XI.

SANT MARTÍ DE BALAGUER

És una típica església de tipus rural del segle XII. Sempre fou sufragània de Sant Joan de Montdarn. La primera notícia que se'n té és de l'any 1131.

Fou coneguda també amb el nom de Sant Martí de Montdarn o de la Quadra. Hi ha molt poques notícies sobre aquesta església. Se sap que al segle XIV era senyor d'aquest lloc Alemany de Tort, que segurament féu construir el casal fortalesa de Balaguer, molt proper a l'església.

Va perdre la volta durant el segle XVII, i restà abandonada fins l'any 1910, any en què fou mínimament restaurada i reconstruïda.

Consta d'una nau rectangular, originàriament coberta amb una volta de mig punt, feta amb carreus disposats a plec de llibre. Aquesta fou la volta que s'esfondrà i fou substituïda per una de rajoles i teules. Aquesta volta s'acaba al cantó de llevant amb un absis semicircular, una mica més estret que la nau, i que és cobert amb un quart d'esfera.

Al centre de l'absis hi ha una finestra de doble esqueixada, coberta amb un arc adovellat. Els murs no tenen cap tipus d'ornamentació. El mur de migjorn ha estat reforçat per uns contraforts atalussats. Al mur de ponent hi havia un campanar d'espadanya d'una sola obertura, actualment només en queda la base.

Com a curiositat cal dir que la porta d'entrada és al mur de tramuntana, fet gens normal en els temples romànics, és una porta senzilla, feta amb dovelles que a la part superior formen un arc de mig punt.

SANT JOAN DE MONTDARN

La primera notícia de l'existència de Sant Joan la tenim l'any 899, quan s'esmenta l'existència d'una petita comunitat monàstica propera a Cardona. Sembla ser que aquestes terres foren donades pel comte Guifré el Pelós al monestir de Sant Joan de les Abadesses, del qual la seva filla era l'abadessa, per tal de que col·laboressin en la repoblació del territori. L'11 de desembre de l'any 922, es consagrava l'església, i la comunitat agafava volada, estava formada per nou preveres, dos levites, un clergue i un sots diaca. L'any 1017, el monestir de Sant Joan de les Abadesses passava a ser una comunitat canònica, i sembla ser que els membres de Sant Joan de Montdarn s'hi van traslladar. I a partir d'aquest any passà a ser una simple parròquia. El 1312 continuava sent parròquia.

A partir del segle XIV fou modificada, es va refer la volta i el mur de migdia, i es va allargar la nau. El segle XVI es va sobrealçar, i el XVII es va construir una petita cornisa i es va fer un retaule barroc. L'església tal i com la coneixem avui és fruit d'una ampliació de l'any 1784.

A l'edifici queda poca cosa del romànic, ja que s'ha remodelat molt al llarg del temps.

D'estil romànic en queda l'absis i alguns fragments de l'inici de la nau. L'edifici actual consta d'una nau rematada a llevant per un absis semicircular, amb l'encreuament d'un ampli transsepte, que dona cabuda a dues capelles laterals. Les finestres i la porta d'entrada a la capella són modernes, la porta antiga està emparedada a la paret de tramuntana del presbiteri.

Exteriorment l'únic element romànic que destaca és l'absis, ressaltat per bandes llombardes, s'ha de tenir en compte però, que la finestra d'aquest també ha estat transformada. Es pot dir que el poc que queda del romànic s'adapta a les obres del segle XI.

SANT MIQUEL DE FONOGEDELL

La primera notícia és de l'any 1033. Segurament degut a la influència del monestir de Sant Serni de Tavèrnoles i a causa del seu desig d'expansió en aquesta zona del Berguedà, Sant Miquel passà a formar part dels seus dominis.

L'església devia ser el nucli aglutinador d'una petita vila, que apareix documentada l'any 1093. Al segle XVIII era sufragània de Sant Pau de Casserres, i avui en dia ho és de l'església de la Mare de Déu dels Àngels de Casserres.

És una església d'una sola nau rectangular, rematada a llevant per un absis semicircular, cobert amb un quart d'esfera. La coberta de la volta és feta amb teula àrab, i la de l'absis,

amb lloses. L'única part romànica que queda és la de l'absis. La resta sembla ser que és tota d'unes reformes fetes a l'any 1792.

A la part del mur de migdia s'hi aixequen els murs d'un clos que devia ser l'antic cementiri

SANT SADURNÍ DE FONOLLET

Ha estat sempre una església sufragània de l'església parroquial de Sant Martí de Puig-reig i situada dins del terme del castell de Puig-reig. El lloc ja és esmentat al segle X, en l'acta de consagració de l'església del monestir de Sant Llorenç prop Bagà.

Fonollet fou un important centre de les propietats de la família vescomtal del Berguedà. La primera notícia documentada d'aquesta església és de l'any 1167, quan el vescomte Guillem de Berguedà, la seva muller i els seus fills, donaren a Guillem "milite" i a la seva muller, el delme que tenien de l'església de Sant Sadurní. En aquest any ja consta com a dedicada a Sant Sadurní, bisbe de Tolosa de Llenguadoc, conegut popularment amb el nom de Sant Serni.

Al dependre de l'església de Sant Martí de Puig-reig, i estar dins el terme del castell, passà a formar part dels dominis de l'ordre militar del Temple, com a conseqüència del testament del trobador Guillem de Berguedà de l'any 1187. L'any 1312 passà a formar part del domini dels hospitalers, orde militar que va acumular el patrimoni dels templers quan aquests foren abolits.

És un edifici del segle XIII, modificat per afegits i obres posteriors, que fan que l'església quedi mig tapada, i hagi perdut la capçalera. La part més visible i la més interessant és el mur de ponent, on hi ha la porta d'entrada, la qual es corona amb un arc de mig punt fet amb dovelles; ha estat ressaltada amb una arquivolta. Damunt la porta hi ha una finestra de doble esqueixada, rematada per una arquivolta, l'extradós de la qual és ressaltat amb un seguit de boles. Aquest mur està rematat amb un campanar d'espadanya robust.

D'aquesta església es conserva un encenser de bronze al Museu Episcopal de Vic, del segle XIII. La peça té tres elements: la cassola per les brases, la tapa i els elements de suspensió. La part més decorada és la de la tapa, és una decoració calada i forma estilitzacions florals ressaltades a burí.

SANT MARÇAL DE PUIG-REIG

Aquesta església també se la coneix amb el nom de Sant Marçal de la Serra, i és esmentada en la documentació medieval com Sant Marçal d'Irenna. Sempre ha estat una capella depenent de la parroquial de Sant Martí de Puig-reig.

Hi ha poques notícies sobre aquesta església, se sap que l'any 1026 Ramon "Deusaran", senyor d'aquestes terres, feia testament i deixava almoines a Sant Marçal, una moneda d'or per a la lluminària. En un testament sense data del trobador Guillem de Berguedà donà al monestir de Santa Maria de Poblet un graner i terres al lloc de Sant Marçal.

La processó que es fa des de Puig-reig el dia de Sant Marc és documentada des del 1745, però pot ser més antiga.

Edifici d'una nau, coberta amb volta de canó de mig punt, reforçada amb dos arcs torals, molt amples, que sorgeixen a l'exterior a manera de contrafort. És capçada al cantó de llevant, per un absis semicircular, cobert amb volta de quart d'esfera. S'entra a l'edifici per una porta oberta al mur de ponent, que es troba precedida per un porxo, afegit posteriorment. És una porta que acaba amb un arc de mig punt adovellat que arrenca de dues àmplies impostes. Al mur de migdia hi ha un altre portal, ara tapiat, que devia ser l'únic accés a l'església originàriament.

A l'absis, a la part superior i cap al cantó de migdia s'hi pot veure un parell d'arcuacions cegues fetes amb maó massís, que semblen coetànies de l'edifici. La resta de l'absis presenta aquesta part amb signes d'haver estat refet. En l'aparell de la construcció hi apareixen fragments de maó, això no és estrany en l'arquitectura catalana del segle XI. D'aquesta església ha desaparegut el campanar d'espadanya.

PUIG-REIG (PORREIG)

El terme municipal de Puig-reig (46,23 km²) és a l'extrem sud de la comarca del Berguedà, al límit amb el Bages. Té com a eix el Llobregat, que corre longitudinal de nord a sud, el qual rep al sector meridional la riera de Merola (per la dreta) i la de Merlès (per l'esquerra), que constitueixen, respectivament, una bona part dels límits sud-occidental i sud-oriental del terme, i li donen forma triangular amb el vèrtex cap al sud. Els límits municipals són Viver i Serrateix a l'oest, Casserres, Gironella, Olvan i Sagàs al nord, i Santa Maria de Merlès a l'est; al sud limita amb els termes bagencs de Gaià i Navàs.

Aquest terme comprèn, a més del cap, el poble de Puigreig, les caseries de Santa Maria de Merola i Sant Sadurn de Fonollet, que corresponen ambdues a les antigues parròquies del mateix nom, i una sèrie de colònies tèxtils al llarg del Llobregat: l'Ametlla de Merola, Can Manent (denominada també Can Riera o la Colònia Manent), Can Marçal, Can Ponç, Can Prat i Can Vidal.

El terreny és força accidentat i modelat per l'erosió diferencial en els estrats terciaris, disposats gairebé horitzontalment en aquesta part del Baix Berguedà. En resulta un relleu on predominen les formes rectilínies i on hom pot trobar des dels replans elevats, que assenyalen els interfluvis, fins a tot un seguit de relleus tabulars que s'escalonen cap al Llobregat. El riu corre relativament encaixat en tot aquest tram.

El poble de Puig-reig (455 m) és al vessant de ponent del puig del Castell, amb carrers en degradació pel pendent; dominat per les restes del castell, és presidit per l'església parroquial. La part més nova s'estén a banda i banda de la carretera de Manresa a Berga. Destaca la placeta de la Creu de la Sala, on l'antiga creu gòtica, destruïda, ha estat substituïda per una de moderna, i l'eixample que s'estén vers la carretera que va a l'Espunyola per Casserres. El pont de Periques, medieval, comunica les dues vores del Llobregat i modernament hom n'ha bastit un de nou al nord d'aquest.

El castell de Puig-reig, documentat des de l'any 907, fou ampliat considerablement als segles XII i XI-II en construir-se tres nivells de muralles, que incloïen el castell, l'església i una petita vila. Situat dalt d'un turó dominava el camí ral de Manresa a Berga, a la dreta del Llobregat. Les escasses restes del castell, que correspon a l'època del trobador Guillem de Berguedà i el seu pare, són formades per fragments de muralles i part del casal casteller que als segles XVI i XVII fou adaptat com a masia. L'any 1988 fou restaurat pels actuals propietaris. Hom hi pot arribar des del nucli urbà de Puig-reig, pel carrer de les Abelles i pel carrer de Verdaguer i de l'Església.

Al nivell més baix del primer recinte s'aixeca encara l'església parroquial de Sant Martí de Puig-reig, notable exemplar del segle XII, restaurada el 1956 per la Diputació de Barcelona; té una sola nau, de volta apuntada, i absis comunicats per un senzill arc triomfal de mig punt fet amb dovelles; al mur de ponent es destaca la porta d'entrada, amb tres arcs de mig punt degradats, emmarcats per una senzilla arquivolta escacada i que descansen a banda i banda sobre dues pilastres i dues columnes amb capitells decorats escultòricament amb elements geomètrics; corona l'edifici un campanar d'espadanya de dues obertures. En la restauració de l'edifici foren descobertes sota l'arcosoli situat a la nau, a la dreta de l'absis, unes interessants pintures murals romàniques, que estilísticament es relacionen amb el corrent bizantinista que arribà a Catalunya al començament del segle XIII.

A la façana sud s'encastà en època moderna una làpida sepulcral d'un cavaller vestit amb túnica i cota de malles, que popularment s'havia arribat a identificar amb sant Martí, i en medis cultes amb el trobador Guillem de Berguedà; aquesta làpida, que es pot datar al segle XIII, es conserva actualment al Museu Municipal de Berga. Al Museu Diocesà de Solsona, i procedent també d'aquesta església, hi ha una lipsanoteca o reliquiari de fusta, del segle XII o XIII. El 1988 s'inaugurà la construcció d'un nou temple al nord de l'església vella.

La primera referència a la parròquia de Puig-reig - juntament amb la de Merola- es troba en l'acta de consagració de la catedral d'Urgell, del 839, bé que el retrocés en el repoblament en 840-870 devia motivar el seu abandonament i el primer document de la seva consagració, feta pel bisbe Nantigís en època del comte Miró, assenyala el 21 de gener del 907.

El terme de *Puio Regis*, dins el comtat de Berga, apareix esmentat el 974 i el castell, el 988. Passà a formar part dels dominis dels vescomtes de Berga en temps de Guillem, pare del trobador Guillem de Berguedà; aquest, figura cabdal de la poesia trobadoresca a Catalunya, sembla que en féu la seva residència preferida (era senyor també dels castells de Casserres, Madrona, Montmajor i Espinalbet i dels llocs de Fonollet i de Castellar del Riu, entre altres béns al Berguedà). Morí sense descendència, probablement assassinat vers el 1192, havent fet testament a favor de l'orde dels templers el 1187, que posseïen ja dins el terme molins de blat cedits per la corona el 1121. Aquests hi establiren la comanda de Berguedà i Cerdanya, que perdurà fins a l'extinció de l'orde el 1312. Aleshores fou incorporat al Gran Priorat de Catalunya dels hospitalers, que no degueren tenir gran cura de la seva conservació, ja que el 1585 el comanador Ramon de Verí va declarar que el castell es trobava en ruïnes i era pràcticament inhabitable. La llista de comanadors arriba, però, fins el 1805. En la darrera guerra Carlina (1872-1876) es lliurà, prop de la Riera, un dels combats més sagnants de tot el conflicte (25 de setembre de 1873).

EL TROBADOR GUILLEM DE BERGUEDÀ

El vescomtat de Berguedà depenia del comtat de Cerdanya i les primeres notícies que es tenen dels vescomtes són del segle X. L'any 1131 apareix documentat Guillem de Berguedà, pare del trobador, amb motiu de retre homenatge a Hug de Mataplana, del qual tenia un feu; però no és fins 1138 que apareix la primera menció del trobador, quan es veu la seva firma infantil al costat de la del seu pare en un document oficial. Escrits posteriors ens indiquen que tenia tres germans més petits: Ramon, Berenguer i Bernat. Possiblement la infantesa i joventut de Guillem de Berguedà va transcórrer com la d'altres personatges d'aquella època: un temps de formació tant en l'aspecte físic com cultural en una Catalunya que estava encara en procés de formació, amb estret contacte amb els territoris occitans, i en què les disputes internes que s'anaven alter-

nant amb les guerres amb els sarraïns eren el marc de fons.

Alguns sirventesos ens donen notícia del seu empresonament per diversos delictes abans de 1175, però fou aquesta data la que marca de forma clara la seva vida posterior. Els 3 de març d'aquest any matà a traïció, és a dir, de forma no honorable, Ramon Folc, vescomte de Cardona, personatge que devia odiar profundament al trobador, que l'havia insultat i humiliat en diversos sirventesos, i contra el qual devia haver utilitzat el gran poder que tenia a Catalunya i en la cort del rei Alfons sense altres resultats que fer encara més virulents els atacs del trobador i portar-lo finalment a la mort. Les conseqüències de l'assassinat foren immediates, Guillem de Berguedà hagué d'amagar-se i fugir, finalment, de Catalunya i, a més, fou desposseït del títol de vescomte que li corresponia com a fill més gran, encara que heretà les possessions familiars, de les quals mai no va poder gaudir amb tranquil·litat.

Durant set anys no es troben referències del trobador, encara que podem imaginar la seva vida de fugitiu, sense amics que l'ajudessin per por a les represàlies que podien sofrir i potser també a causa -si realment és veritat el que indica la Vida del Cançoner- del costum de Berguedà de no respectar mullers, filles i germanes. Sembla que només li féu costat Arnau de Castellbò, amb qui Berguedà mantingué una relació constant i a qui ajudà i defensà en diverses ocasions. Tot i així, sembla que el trobador podia haver reunit en aquesta època un petit grup d'homes que actuaven fora de la llei pel territori català. També és d'aquesta època el peregrinatge que féu a Compostel·la.

Durant la dècada dels 80 es torna a trobar documentació sobre el trobador. Així en el testament del seu pare, el 1183, consta com a hereu dels castells de Madrona (conegut com Castell Berguedà), Casserres, Puig-reig, Espinalbet i Montmajor i el feu que tenia per Hug de Mataplana. A través d'alguns sirventesos del gran trobador provençal Bertran de Born, que era bon amic seu, coneixem l'enemistat que tingué amb el rei Alfons, tot i que l'any 1185 i següents sembla que havia fet les paus amb el monarca, ja que consta en diverses ocasions en el seu seguici, com en l'entrevista que el monarca celebrà el 14 d'abril de 1185 al castell de Najac de

Roergue amb el rei i també trobador Ricard Cor de Lleó, en aquell moment duc d'Aquitània i comte de Poitiers i més tard rei d'Anglaterra (1189), per tal de reforçar la seva aliança contra el comte de Tolosa.

Del 1187 es conserva el testament original de Guillem de Berguedà, en què deixa el castell de Puig-reig i el lloc de Fenollet a l'orde del Temple, mentre que la resta de possessions, excepte alguns béns menors que hauran d'anar a l'orde de l'Hospital, passaran al seu germà Berenguer, que n'haurà de donar una quarta part a Bernat. Tot plegat ho retindran els frares del Temple fins que siguin pagats els deutes que el testador havia contret. El testament ens indica, com ja hem insinuat, el poder feudal i econòmic del trobador: cinc castells amb cavallers i vassalls i les terres corresponents, diversos llocs i masies a l'Alt i Baix Berguedà, feus a la Cerdanya, i drets a Caldes i Setmenat del Vallès. El document també ens permet deduir que no s'havia casat i que no tingué descendència directa reconeguda.

L'única torre que resta del castell de Montmajor. Actualment només queden escassos vestigis dels antics castells de Guillem de Berguedà. Després de signat el testament desapareix de la mainada real i el tornem a saber enemistat amb el rei Alfons, a qui escarneix en un sirventès. El 1190, Guillem de Berguedà ofès amb el rei i odiat per l'arquebisbe de Tarragona, anuncia en un sirventès adreçat al seu amic Arnau de Castellbò que es dirigeix a la cort d'Alfons VIII de Castellà, en aquell moment aliat al rei de Navarra contra Alfons d'Aragó.

Els darrers anys de la vida del trobador es caracteritzen per la seva intervenció en les lluites feudals en territori català, principalment en les que tingueren el vescomte Arnau de Castellbò i Ponç de Cabrera contra el rei i el bisbe i el comte d'Urgell. L'any 1195, el seu amic Bertran de Born, que com ell havia lluitat i provocat moltes discòrdies, manifestà en un poema el seu penediment per la vida que havia portat i demanava a Berguedà que reflexionés sobre el passat i seguís el seu exemple. Poc cas d'aquests versos va fer el trobador, que continuà amb les seves dis-

putes, encara més sol i més perseguit que en altres temps, però al mateix temps més amenaçador que mai. I tan violentament com va viure va morir, assassinat per un soldat que segurament complia les ordres d'algun dels seus enemics. La mort ocorregué entre 1195 i 1196.

Obra poètica

Es conserven 31 poesies de Guillem de Berguedà, més una d'atribució dubtosa. Normalment en parlar de les composicions dels trobadors se solen agrupar -si es pot- en cicles de cançons de lloança a determinades dames. En el cas de Guillem de Berguedà és impossible fer-ho així, d'acord amb l'amor, sí que es pot fer, en canvi, d'acord amb l'odi. Així podem parlar de tres cicles de sirventesos:

Tres contra Pere de Berga. Veí seu, amb el qual tingué problemes pels límits de les terres i d'altres tipus dels quals es difícil determinar l'origen. Canta la seva dona mentre ridiculitza i l'ataca a ell, a qui tracta d'avar, traïdor, cornut...: *A vós em lliuro bona dona de Berga, vós sou or pur i el vostre marit merca*, diu al final d'un dels sirventesos.

Quatre contra Arnau de Preixens, bisbe d'Urgell. Aquest prelat estava enemistat amb Arnau de Castellbò, amic del trobador. Guillem de Berguedà fa servir en aquestes composicions el vocabulari més cru i obscè de tota la literatura trobadoresca, sense eufemismes ni retòrica de cap tipus, sense gairebé ironia sinó amb l'insult directe acusa el bisbe de violador (cita noms i llocs concrets i qui va socórrer la víctima per tal de donar més versemblança a les acusacions), també l'acusa d'homosexual i eunuc. Tot plegat, com es pot veure, ens mostra un odi en què qualsevol paraula i argumentació és vàlida per acabar amb el bon nom de l'eclesiàstic, sense que la lògica sigui un entrebanc a tenir en compte; i per si l'exposició dels fets no fos suficient, també demana a l'arquebisbe de Tarragona (amb qui posteriorment tindrà enfrontaments) que el deposi del seu càrrec.

Cinc contra Ponç de Mataplana, personatge d'una família de la qual els Berguedà depenien per raó de certs feus. Malgrat els insults dels sirventesos, centrats majoritàriament en l'aspecte físic i la suposada homosexualitat del personatge, en la mort de Mataplana li dedica un plany que es considera dels més sincers de la poesia dels trobadors.

La resta de la seva obra la componen diversos sirventesos: contra el rei Alfons, Ramon Folch de Cardona, etc.; i, a més, altres composicions com cançons, tençons, partiments.

Es considera un trobador d'estrofisme força original, imitat pels trobadors posteriors, i d'un domini important del vers.

Sirventès dedicat al bisbe d'Urgell, Arnau de Preixens

I Un sirventes vuoill nou far en rim'estaign d'un fals coronat d'Urgel, cui Dieus contraigna, que porta major matrel d'un mul d'Espaigna; tant l'a gran que sol comtar m'es affan, que femna a qui-l coman non sera sana d'un an. II C'a mi-n venc a Berguedan un'a la porta a cui a-l bisbatz mezels la filla morta, c'anc no-il det ab son bausan mas una tora com a tor, si que la tela del cor li rompet dinz e defor; c'a mi s'en clamet sa sor. III E n'Arnaut n'auzi clamar, cel de Nahuga, q'era si espes e gros que tot l'enbuga, sia dreitz o sia tortz, desus li puga sobre-l dos, si q'eras l'a preing e gros; qe'N Raimons de Boixadors m'o ditz e-N Arnautz d'Alos. IV D'aest bisbe non es jocs, c'omes enpreigna, mas c'om lo meta en foc e l'arda ab leigna; ai Dieus, si ja veirai Aicel jorn que l'empeisses dinz un forn e qe'il trasses tot entorn sagetaqs ab arc d'alborn! V L'arcivesque pregarai de Terragona e no.l tenrai per leial s'aisso no.m dona: q'el lo toilla del porpal e que.l depona, .l mescrezen, qe.z homes fot en dormen, q'ieu o sai ben veramen, q'enpreinatx n'a mais de cen.	I Vull fer un nou sirventès en rima estranya d'un fals coronat d'Urgell, que Deu esgarri, que porta major martell que un mul d'Espanya; tant el té gran que només contar-ho em costa, perquè la dona a qui l'encomani no serà sana en un any. II Perquè a mi em vingué un a la porta de Berguedà al qual el bisbe mesell ha mort la filla, encara que no li donà amb el seu bausà mes que una escomesa com un toro, de manera que la tela del cor li rompé per dins i per fora; de la qual cosa se'm queixà a mi la seva germana. III I a n'Arnau, el de Naüja, vaig sentir queixar-se'n, que era tan gruixut i gros que tot l'empastifà, sigui dret o sigui tort, a sobre li pujà sobre el dors, així que ara el té prenyat i gros; que en Raimon de Boixadors m'ho ha dit i n'Arnau d'Alòs. IV Amb aquest bisbe no s'hi valen jocs, perquè emprenya homes, sinó que cal que hom el llenci al foc i el cremi amb llenya; ai Déu, si veuré..... El dia que l'empenyi dins un forn i que li dispari a tot l'entorn sagetes amb arc d'alborn! V Pregaré l'arquebisbe de Tarragona i no el tindrè per lleial si això no em dóna: que li llevi la porpra i que el deposi, el malcreient, que els homes fot mentre dormen, que jo ho sé ben certament perquè n'ha emprenyat més de cent.
--	--

BIBLIOGRAFIA

- ** Hipermapa de Catalunya:
<http://www10.gencat.net/ptop/AppJava/cat/actuacions/territori/hipermapa.jsp>
- ** Hiperenciclopèdia (Comarques)
<http://www.grec.net/cgibin/sumaricl.pgm>
- ** Ruta de les Ermites
<http://www.totnavas.com/cen/menu06marxa02.html>
- ** Puig-reig
<http://www.puig-reig.cat/>
- ** Guillem de Berguedà
<http://www.xtec.es/~malons22/trobadors/bergueda0.htm>
<http://usuarios.lycos.es/allagostera/trobadors/bergueda.htm>

Agustí Poch. Febrer 2008

